

Richterová, Julie

Německá Lhota, zaniklá středověká osada, k. o. Kamenné Žehrovice okr. Kladno

Archaeologia historica. 1981, vol. 6, iss. [1], pp. 475-480

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/139370>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

B.

Výzkum
vesnických sídlišť

JULIE RICHTEROVÁ

V r. 1970/71 byl prováděn AÚ ČSAV v Praze zjišťovací archeologický výzkum pod vedením Z. Smetánky a za asistence autorky referátu. Výzkum odkryl objekt usedlosti vesnice zaniklé v třicetileté válce. Kromě zánikového horizontu a stavebních mikrofází zde bylo zjištěno i starší osídlení a doložena jeho kontinuita.

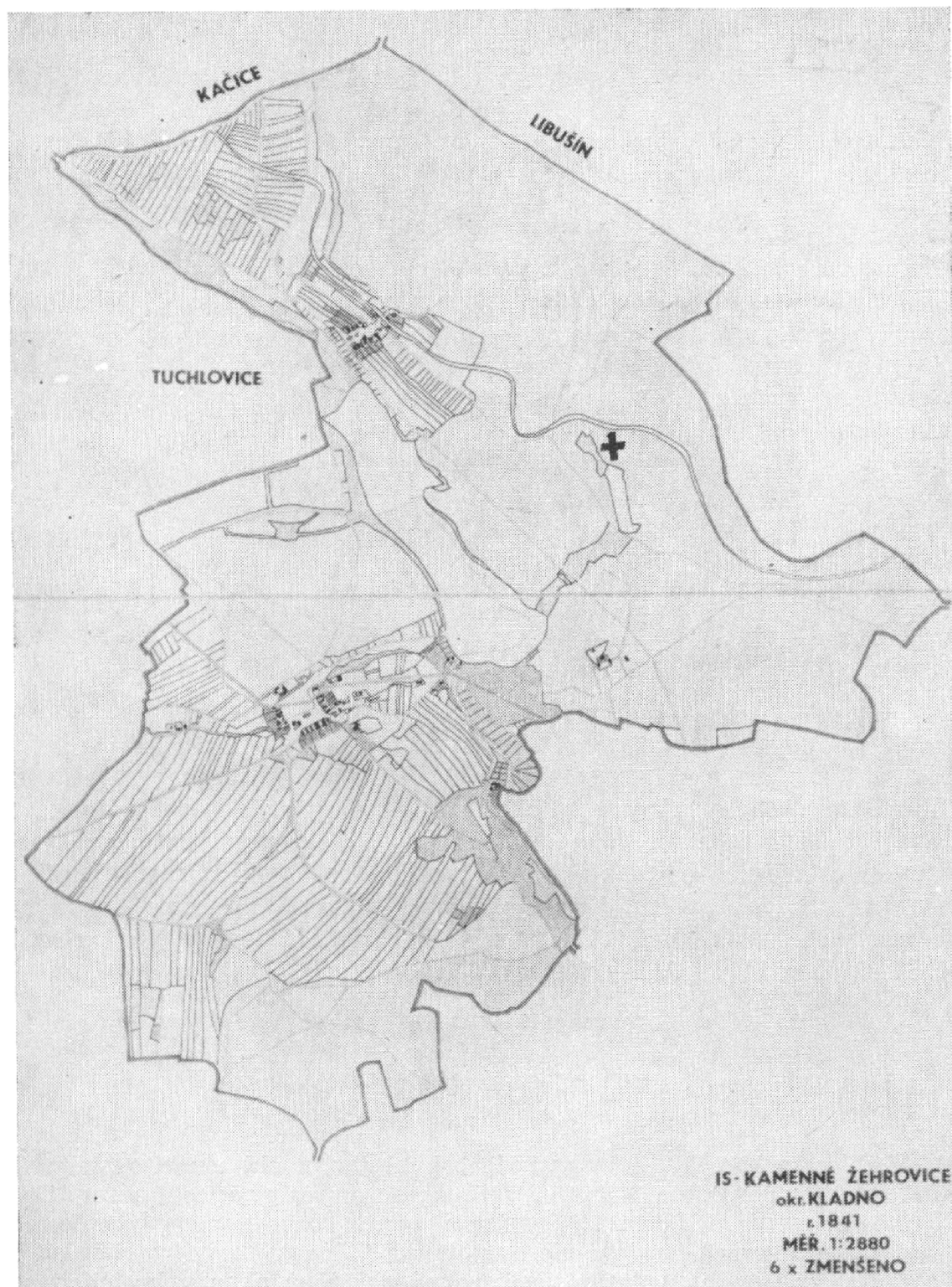
Archeologickému výzkumu předcházely rozsáhlý historicko-geografický průzkum, při kterém byly objeveny i dosud méně známé a nepoužité písemné prameny a mapy, jimž nyní věnujeme hlavní pozornost.

Osada Německá Lhota, v písemných pramenech poprvé připomínaná r. 1420, zanikla v třicetileté válce v 17. století a nebyla již obnovena, na rozdíl od sousední obce Srby, která zaniká v tutéž dobu, ale je vrchností — za její dotace — znovu vyzdvižena a doměřena o 60. let později v r. 1695 (jak se dovídáme z důsledně vedené agendy Smečenského panství). Ve spisech tereziánského katastru se nacházejí polohopisné mapky z r. 1717, připojené k vizitačnímu protokolu, na nichž jsou zakresleny obnovené Srby s deseti usedlostmi (odpovídá přesně záznamům v pozemkové knize) a Německá Lhota s několika náznakově načrtnutými destrukcemi stavení a zaniklou plužinou, na mapkách označených jako „Gemäuer des Wüsten Dorffs Teütsch Lhotta“ a „Lhotter verwachsener Felder“ (TK — Rakovnicko, spisy, fond Smečno, ič. 2636, SÚA Praha), (obr. 1, 2). Na indikační skice z r. 1841 jsou zachyceny již pouze lesy a po vesnici Německé Lhotě nezůstaly nejmenší pozůstatky (IS Kamenné Žehrovice, Rak., ič. 328, SÚA Praha), (obr. 3).

Při dalším vyhledávání a shromažďování co největšího množství informací a poznatků o této oblasti a lokalitě byl Z. Smetánkou nalezen ve Smečenském fondu, uloženém na Křivoklátě, písemný pramen tzv. Soupisy škod z třicetileté války a rozpoznána jeho důležitost pro archeologii. K ověření spolehlivosti pramene jsem provedla diplomatický rozbor (vnější i vnitřní), jehož výsledky budou publikovány na jiném místě, ale zastavila bych se u historické hodnoty a významu tohoto pramene pro archeologii. Pramen má charakter úřední knihy, jsou v něm způsobem obdobným zápisům v urbářích sepsány veškeré škody, způsobené obyvatelstvu panství Smečna, majitele Jaroslava Bořity z Martinic, vojsky nepřátelskými i císařskými, tj. domácími. Zaznamenávají škody v letech 1631—1648. Podobné prameny z jiných panství byly historiky užívané jako ilustrující příklady (Pekař 1970, Hrubý 1927); jinak byly v historiografii dosti opomíjeny. Určitá snad nedůvěra v celkové částky, jež vrchnost na základě takovýchto soupisů udávala v žádostech o snížení daně, a jež mohly být v některých případech nadnesené, patrně vedly k přílišné lhostejnosti a skepsi. Srovnáním s gruntovnicemi a urbáři docházíme však k závěru, že v soupisech škod panství Smečna odpovídá zcela uváděný inventář zápisům v ostatních pramenech. Rovněž archeologický výzkum po-

tvrdil správnost údajů v zastoupení jednotlivých druhů inventáře. Navíc, oproti gruntovním např., přinášejí soupisy škod informace o zničených oknech ze zatavovaného skla (na vesnici v této době u poddanské usedlosti ne zcela běžně předpokládaných), kamnech apod. Doložil je opět výzkum v zanikové vrstvě odhalením četných zlomků skleněných terčů z oken* a miskovitých kachlů.

Pramen zachycuje postupné chudnutí obyvatelstva v průběhu války a dokumentuje dobře i sociální úroveň a rozdíly mezi vesnicemi. Reprezentativním výběrem byly srovnávány osady Německá Lhota, jako zaniklá, Srby, jež se obnovují, a Kamenné Žehrovice, ihned se vzpamatovavší. Kamenné Žehro-

Obr. 3. IS Kamenné Žehrovice z r. 1841. Křížkem označena poloha ZSO Německá Lhota. Kresba J. Richterová, foto M. Fokt.

vice, které leží na staré karlovarské komunikaci, získaly od Ferdinanda III. r. 1639 právo vybírat clo (opis listu — rezoluce, fond Smečno, ič. 1016 I, prac. Křivoklát, SA Praha). Inventář usedlostí i vybavení domácností má tato vesnice nejbohatší. Objevuje se například i cínové nádobí, jež se u obyvatel Německé Lhoty a Srbů nevyskytuje. Další důležitý poznatek přináší pramen o produktech obyvatelstva a o hmotné kultuře vůbec, včetně předmětů z organických hmot a nechybí ani doklady o konzumaci. Jako ukázkou uvádím část záznamu škod u dvou osedlých Německé Lhoty z let 1633 a 1634, kdy osada zanikla.

Jakub Krejčí 8., 18., 23. dubna 1633.

Za maso, za pivo, za sejr a sůl... žita, ječmene a ovsy vydaly a s sebou na vozy pobraly... šatův chodících...

Charvátův nemajíce již nač vychovati, odešel. Žita sutého... truhlu velikou spálili...

Pěchoty nemajíce podobně čím vychovati, odejiti musel. Žita v slámě koňmi pakážními vyhuntovali...

Šimon Vlček 8., 18., 23. dubna

Krávu mu zabili... za pivo... omastku a soli...

Charvátův nedočkal již. Žita sutého... peřiny veliké 2 slíkly, na peří vody nalili a cejchy vzali... řičici struněnou stojatou rozsekali...

Pěchoty též nedočkal, ale odešel. Žita ze stodoly v slámě vynášely, též zoklepávali... kamna, oken 5 v nic přivedli, měděnec v 6 kusech vzali... peřiny 2 do hnoje vysypali, peří zašlapali a cejchy vzali... nádobí hornického, železného k lámání kamene vzali...

1634

Jakubovi Krejčímu

...stavení do konce všechno prachem položeno...

Šimonovi Vlčkovi

...stavení všechno vypáleno, nezůstala jen stodola...

Tyto zápisy se v obměnách opakují u ostatních 15 osedlých. Jsou to poslední záznamy o Německé Lhotě; Soupisy škod tedy zpřesňují datum zániku osady. Zachycují proces chudnutí obyvatelstva během dlouhé války a podávají také informace o součástech inventáře v jiných pramenech nezmiňovaných a nedoložených ani výzkumem, jako např. hornické nářadí k lámání kamene tzv. žehrováku, jenž se získává z blízkého místa dosud a podle nějž se nazývá sousední osada Kamenné Žehrovice (Soupisy škod z let 1631—1648, ič. 1146, sign. IV/14 A 1—10, prac. Křivoklát, SA Praha).

Poznámka

* V díle Aeneae Silvii Senensis-Piccolominiho, s oblibou citovaném (Hejdová-Nechvátal 1967, 480; Frýda 1979, 65), De Bohemorum origine (celý název: De Bohemorum origine ac gestis historia... nariarum rerum narrationem complectens, Coloniae 1524, 75 — v práci Hejdové-Nechvátala 1967 drobný omyl v citování paginace) se sice vyjadřuje podiv nad tím, že barevná skleněná okna v kostelích nejsou jen ve městech, městečkách, ale i na vesnicích, avšak toto pozorování nelze vztahovat ve vesnickém prostředí na běžné usedlosti.

Literatura

- Frýda E., 1979: Středověké sklo v západních Čechách, Sb. Západočeského muzea v Plzni, Historie II, 1979, 7—78.
Hejdová D.—Nechvátal B., 1967: Studie o středověkém skle v Čechách (Soubor z Plzně, Solní ul.), PALVIII 2, 433—498.
Hrubý F., 1927: Selské a poddanské inventáře v době předbělohorské, ČČH 33, 28n.
Pekař J., 1970 (4. vydání): Kniha o Kosti II, 272.

Zusammenfassung

Německá Lhota, eine mittelalterliche Ortswüstung, Kat.-Gemeinde Žehrovice, Bez. Kladno. Historie und Erforschung

Der unter der Leitung von Z. Smetánka und Assistenz der Autorin dieses Referats vorgenommenen archäologischen Untersuchung einer im Dreißigjährigen Krieg (17. Jahrhundert) untergegangenen Örtlichkeit sind umfangreiche historisch-geographische Erhebungen vorangegangen, bei denen weniger bekannte und bisher nicht benützte Landkarten und Schriftquellen entdeckt wurden.

Auf einer zu den Dokumenten des Theresienstädter Kataster gehörenden Karte aus dem Jahr 1717 wird die Verwüstung einer verlassenen Siedlung mit abgekomme-ner Flur skizziert, die jüngere Quellen nicht mehr erwähnen (Abb. 2.).

Bei der Sammlung einer möglichst großen Zahl von Informationen über die Gegend und Örtlichkeit fand Z. Smetánka eine schriftliche Quelle, sogenannte Schadensprotokolle aus dem Dreißigjährigen Krieg, und erfaßte ihre Bedeutung für die Archäologie. Die Autorin unternahm eine diplomatische Untersuchung dieser Quelle, die ihre Verlässlichkeit bewies. Sie bringt in Form von Urbarialnotizen eine Reihe historisch bedeutungsvoller Daten über die Bewohner der ganzen Herrschaft und damit auch der zu ihr gehörenden Siedlung Německá Lhota, die Gegenüberstellungen mit den archäologischen Quellen gestatten. Außerdem hält sie das Niveau der materiellen Kultur fest: sie bietet nämlich Berichte über das Inventar der Gehöfte und die Ausstattung der Haushalte, über die Produktion der Bevölkerung, einschließlich der Gegenstände aus organischen Materialien, und es fehlen nicht einmal Konsumbelege. Die Schadensprotokolle präzisieren das Untergangsdatum der Siedlung ungewöhnlich genau.

Abbildungen

Abb. 1. Lageplan der Gemeinde Srby aus dem Jahr 1717. Fotokopie SÚA.

Abb. 2. Lageplan der Ortswüstung Německá Lhota aus dem Jahr 1717. Fotokopie SÚA.

Abb. 3. Kataster von Kamenné Žehrovice aus dem Jahr 1841. Das Kreuz bezeichnet die Lage der Ortswüstung Německá Lhota. Zeichnung von J. Richterová, Foto von M. Fokt.

